

– María Elena
Sammartino –

Psicoanalista d'infants, adolescents i adults. Membre de Gradiva, Associació d'Estudis Psicoanalítics. Docent en l'àmbit de la patologia severa. Supervisora de centres públics d'atenció a la infància i l'adolescència. (Barcelona, Espanya)

Salutació ¹

Saludo amb alegria i agraïment l'arribada d'un nou número de la Revista *eipea*, espai de trobada i reflexió sobre l'autisme, obert als diferents corrents de la psicoanàlisi i que no podria existir si no estigués sostinguda per l'esforç dels seus editors. Avui, els espais de trobada i intercanvi en psicoanàlisi són bastions defensors de la subjectivitat de l'ésser humà amenaçada tant des de l'àmbit social com des d'algunes línies d'intervenció en salut mental.

Dies enrere, em va entrevistar una antropòloga amb experiència en institucions d'atenció a la infància que fa un treball de camp per a la seva tesi doctoral. Ella investiga l'abordatge de l'autisme a Espanya i, en particular, la utilització de la psicoteràpia psicoanalítica en l'atenció pública als infants i joves dins l'espectre autista. Ja havia fet entrevistes en diversos territoris i considerava que possiblement era a Catalunya on es continuava mantenint un pensament psicoanalític per comprendre i abordar terapèuticament l'autisme. No obstant, el dia anterior havia entrevistat a la direcció d'una associació de pares d'infants autistes i li havia sorprès la vehemència amb què van afirmar que la psicoanàlisi està obsoleta científicament en la mesura que considera que hi ha un conflicte emocional en l'infant autista que requereix un treball terapèutic, en lloc de destinar els esforços a procurar-li instruments psicoeducatius.

Em vaig trobar fent mentalment un intent de recórrer els grans moments de la història recent de l'atenció als infants a Catalunya a partir del sorgiment dels Centres d'Higiene Mental i centres educatius d'orientació psicoanalítica a la dècada 70-80. Des de llavors, alguns dels grans focus d'ensenyament i atenció a la infància i la joventut havien canviat radicalment la seva perspectiva teòrica, rendint-se als corrents

imperants al món, captius de l'evidència científica. Però un nombre molt important d'espais públics d'atenció a la patologia greu infantil mantenien aquesta visió complexa, individualment i profundament humana que caracteritza la psicoanàlisi. Tot i les dificultats de la pràctica pública, molts professionals seguien sostenint una ètica pròpia del pensament psicoanalític: considerar que tot ésser és portador d'una història personal única que comporta i respon a l'especificitat de la seva vida psíquica.

Forces deshumanitzants que travessen el que és social al segle XXI lluiten també amb armes poderoses perquè la singularitat que escolta el psicoanalista amb tots els seus sentits, el seu saber i el seu inconscient, cedeixi pas a la ciència considerada *veritable* o s'adapti a criteris de rendiment econòmic. Potser aquesta evolució del món actual no és aliena a l'increment alarmant d'infants i joves en línia autística, caracteritzats justament per dificultats en l'accés a la subjectivitat.

Com rescatar el subjecte entestat a subjugar la seva singularitat o desentendre's de l'existència de l'altre a través d'una repetició simètrica del mateix? Vet aquí una vinyeta del tractament d'un adolescent amb trets Asperger que permet pensar la importància de la trobada intersubjectiva entre el terapeuta i el pacient. Prové de l'article *El jove Asperger*, que encara no he publicat.

"L'Aleix no va acceptar mai cap joguina que no fossin trens o autobusos i avui, als seus 14 anys, els seus únics interessos veritables segueixen sent els trens i els autobusos. Els pares expliquen amb orgull que el jove té coneixements extraordinaris sobre aquests temes i que domina les marques i els models de tot el món. Coneix els horaris i les xarxes ferroviàries de la majoria de

¹ Traducció realitzada per l'Equip *eipea* de l'original en castellà.

les grans ciutats i a Barcelona pot calcular el moment en què es creuen dos metros a cada estació, la seva marca i antiguitat”.

A les nostres primeres trobades, “l’Aleix, va escenificar a l’HTP el buit subjectiu, la percepció perifèrica de l’altre i de si mateix, l’objecte desmantellat, sense interior, sense gest. En demanar-li que dibuixés una persona, primer va dibuixar dos palets en creu i un cercle a la part superior. Després, per la meua insistència, va ser capaç de dibuixar un contorn, només una silueta tremolosa i buida, sense cara ni continguts. La impossibilitat de prendre contacte amb l’interior es converteix en un fet en si, defensat com una convicció sobre la veritat: ‘allò d’endins no importa’, diu l’Aleix”. Ell mira la silueta dels edificis i no li interessen els detalls de la mateixa manera que “l’art és ridícul perquè no serveix per a res” i “les pel·lícules són només ficció”. Hi ha un *atac actiu al sentit* més enllà del fet; s’enfronta durament amb mi quan considero que un quadre, davant seu, podria generar alguna emoció: “és ridícul, allà no hi ha res més que una nena amb un castell”, diu despectivament. El terror a la trobada amb les angoixes més arcaïques mou defenses mortíferes, es tracta de no sentir, de no percebre, d’esborrar-se com a subjecte.

No obstant això, el treball a les sessions, molt connectat a les seves vivències, mai assertiu, sempre potencial i obert, va donant els seus fruits amb el pas dels mesos i els anys. Es tracta d’acostar-se a poc a poc al món dels afectes, reconèixer vivències i emocions, anar ampliant el camp de la imaginació, gaudir i riure’ns amb les històries absurdes imaginades conjuntament, anar construint la seva història, sostenir-lo amb tendresa i ferma en els moments de caiguda en angoixes aniquiladores. La meua contratransferència va ser una de

les vies d’associació que va poder fer servir l’Aleix a mesura que va anar creixent la riquesa del seu món interior i la seva conseqüent capacitat de projectar.

Vet aquí un exemple del treball de lligam entre les àrees escindides, donant sentit i representació als orígens. Per comprendre la vinyeta, he d’explicar que l’Aleix sempre ha gaudit de fer llargs recorreguts amb autobús, anada i tornada fins a la parada final. Allà podia adormir-se tranquil quan no aconseguia agafar el son al seu llit.

“Quan tenia un any i mig, la seva mare era directora d’un centre per a infants petits. Ell hi anava també i no la veia. Però un dia van anar d’excursió i va veure la seva mare amb altres nens, va començar a cridar desaforadament demanant per la seva mare. Li van dir, llavors, que no podia anar amb ella i el van obligar a pujar a un altre autocar. Ell hipotetitza amb mi, enmig d’un clima emocionat, que potser va agafar l’autocar com a lloc preferit en lloc de la seva mare, desplaçant l’abraçada materna a l’amanyac del so de l’autobús. A continuació, ell estén la hipòtesi als seus tres mesos, quan el van enviar a la guarderia: ‘potser em vaig aïllar perquè em vaig acostumar a la solitud’, diu. Ell té molt gravades sensorialment totes les experiències lligades als mitjans de transport en lloc de les inscripcions sensorials de les trobades mare-nen”.

La trobada del pacient amb un terapeuta que s’ofereixi a ser usat, com diu Ch. Bollas recollint la intuïció de Winnicott², podrà generar experiències creadores que mitiguin l’angoixa, rellancin la pulsio de vida i permetin editar en alguna mesura allò no editat al origen de la vida psíquica d’aquests pacients que es destrueixen com a subjectes per evitar un terror no mitigat. ●

² Bollas, Ch. (1991). *La sombra del objeto*, pàg 254. Buenos Aires: Editorial Amorrortu.